

Sygn. akt V CSK 429/13

POSTANOWIENIE

Dnia 27 czerwca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSA del. do SN Katarzyna Polańska-Farion

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku B. P. i J. P.
przy uczestnictwie I. O., G. O. i Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W.
o wykreślenie hipoteki,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 27 czerwca 2014 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika postępowania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
w W. od postanowienia Sądu Okręgowego w K.
z dnia 25 lutego 2013 r., sygn. akt III Ca (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wnioskodawcy B. P. i J. P. wniesli o wykreślenie z działu IV księgi wieczystej KW (...) hipoteki przymusowej kaucyjnej do sumy 4 102,91 zł ujawnionej na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W. - Oddziału w S. Podstawę wykreślenia stanowić miało zaświadczenie z dnia 23 lutego 2012 r. wydane przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych w W. - Oddział w S., stwierdzające wygaśnięcie wierzytelności zabezpieczonej tą hipoteką.

Postanowieniem z dnia 2 sierpnia 2012 r. referendarz sądowy oddalił wniosek o wykreślenie hipoteki. W wyniku skargi na orzeczenie referendarza sprawę rozpoznał Sąd Rejonowy w T., który postanowieniem z dnia 24 września 2012 r. również oddalił

wniosek. Z kolei apelację uczestnika - Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W. - Oddział w S. od postanowienia Sądu Rejonowego oddalił Sąd Okręgowy w K. postanowieniem z dnia 25 lutego 2013 r. Z ustaleń stanowiących podstawę rozstrzygnięcia wynika, że wnioskodawcy są ujawnionymi w księdze wieczystej współwłaścicielami we współwłasności ustawowej nieruchomości położonej w T. przy ulicy D. W dziale IV tej księgi wpisana jest hipoteka przymusowa kaucyjna do kwoty 4 102,91 zł na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w W. - Oddział w S.. Wnioskodawcy jako dokument, mający stanowić podstawę wykreślenia tej hipoteki przedłożyli zaświadczenie wystawione przez wierzyciela hipotecznego w dniu 23 lutego 2012 r. o wygaśnięciu wierzytelności. Negatywna ocena tego zaświadczenia zadecydowała o odmowie wykreślenia hipoteki. Sąd Okręgowy wskazał, że art. 31 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 707 ze zm.) wyznacza minimalne wymagania co do formy dokumentu mogącego stanowić podstawę wpisu (wykreślenia). Musi to być dokument z podpisem notarialnie poświadczonym, o ile przepisy szczególne nie przewidują innej formy dokumentu. Zasada ta nie odnosi się do dokumentów urzędowych określonych w art. 244 § 1 k.p.c., to jest dokumentów sporządzonych przez organy władzy publicznej i inne organy państwowe w zakresie ich działania, które jednak także muszą spełniać odpowiednie wymagania formalne, m.in. muszą być opatrzone urzędową pieczęcią, o której mowa w ustawie z dnia 31 stycznia 1980 r. o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej oraz o pieczęciach państwowych (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 235, poz. 2000 ze zm.). Oddalając apelację uczestnika Sąd Okręgowy stwierdził, że zgodnie z art. 66 ust. 1 i 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (t.j. Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm., dalej powoływana jako „u.s.u.s.”) Zakład Ubezpieczeń Społecznych jest państwową jednostką organizacyjną posiadającą osobowość prawną. W zakresie obowiązków określonych w art. 66-71 u.s.u.s. przysługują mu kompetencje organu administracji państwowej. Dokumenty wystawione przez ZUS (decyzje i zaświadczenia) mają więc moc dokumentów urzędowych. Zgodnie z art. 123 u.s.u.s. w sprawach nieuregulowanych w tej ustawie stosuje się przepisy kodeksu postępowania administracyjnego, w tym przepisy dotyczące zaświadczeń

(art. 217 k.p.a.). Artykuł 217 k.p.a. wymaga, by zaświadczenie zawierało oznaczenie organu, od którego pochodzi, podpis osoby wystawiającej zaświadczenie oraz, jeżeli zaświadczenie pochodzi od podmiotu posługującego się pieczęcią urzędową, znak tej pieczęci. Sąd Okręgowy uznał, powołując jako podstawę art. 16c ust. 3 w zw. z art. 2a ustawy o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej oraz o pieczęciach państwowych, że uczestnik, który ma uprawnienia przysługujące organom administracji państwowej, dla nadania urzędowej formy zaświadczeniu powinien zaopatrzyć je w urzędowe pieczęcie. Ponadto Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że na podstawie art. 72 w zw. z art. 73 u.s.u.s. organem, który reprezentuje ZUS na zewnątrz jest Prezes tego Zakładu, zaś inne osoby mogą występować w imieniu Zakładu tylko na podstawie upoważnienia Prezesa. Zaświadczenie zostało podpisane przez naczelnika wydziału, przy czym z treści zaświadczenia ani z innego dokumentu nie wynika, aby osoba podpisująca działała w granicach upoważnienia udzielonego przez Prezesa ZUS. Te braki uznał za przyczynę odmowy uznania zaświadczenia przedłożonego przez wnioskodawców za podstawę wykreślenia hipoteki. Zarzuty, że wniosek został oddalony z naruszeniem art. 34 ust. 2 i art. 50 ust. 4 u.s.u.s., Sąd odwoławczy uznał za nieuzasadnione, ponieważ art. 34 ust. 2 dotyczy mocy dowodowej dokumentu pisemnego lub elektronicznego zawierającego informacje pochodzące z elektronicznych kont ubezpieczonego i płatnika składek jedynie w postępowaniu administracyjnym oraz w postępowaniu z zakresu ubezpieczeń społecznych, nie zaś postępowaniu wieczystoksięgowym. Artykuł 50 ust. 4 u.s.u.s. z kolei przewiduje możliwość udostępniania danych zgromadzonych na tych kontach osobom fizycznym i płatnikom składek, których dotyczą informacje, więc nie został naruszony w wyniku zakwestionowania urzędowego charakteru zaświadczenia wystawionego wnioskodawcom.

Od postanowienia Sądu Okręgowego skargę kasacyjną wniósł uczestnik - Zakład Ubezpieczeń Społecznych w W. Oddział w S.. Postanowienie zaskarżył w całości, opierając skargę na obu podstawach z art. 398³ § 1 k.p.c. W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania, które mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy zarzucił uchybienie art. 130 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 268a k.p.a., art. 385 k.p.c. art. 386 § 1 k.p.c. Naruszenie prawa

materialnego dostrzegł w błędnej wykładni art. 244 § 1 k.p.c. przez uznanie, że zaświadczenie wydane przez uczestnika musi być zaopatrzone w pieczęć urzędową z wizerunkiem orła oraz w wadliwym niezastosowaniu art. 34 ust. 2 u.s.u.s. spowodowanym niesłusznym przyjęciem, że zaświadczenie o wygaśnięciu zobowiązania z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne wystawione przez organ administracji publicznej nie jest środkiem dowodowym w tym postępowaniu. Na tej podstawie skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 130 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz z art. 268a k.p.a. nie jest uzasadniony. Przewidziany w art. 130 § 1 k.p.c. sposób usuwania braków formalnych i fiskalnych pism procesowych, nie odnosi się do naprawiania uchybień dokumentów stanowiących dowody załączone do pisma procesowego. W tej drodze można jedynie uzupełnić braki polegające na niezłączeniu dokumentu wymienionego w piśmie procesowym lub niezłączeniu odpisów tego dokumentu. Ponadto na drodze przewidzianej w art. 130 § 1 k.p.c. można uzupełnić barki formalne jedynie przed sądem pierwszej instancji, na etapie wstępnym postępowania, natomiast po nadaniu pismu biegu nie jest to już możliwe, wobec czego zarzut naruszenia art. 130 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. nie może być skuteczny także dlatego, że sąd drugiej instancji nie mógł zastosować tego przepisu w stosunku do ewentualnych braków formalnych wniosku wszczynającego postępowanie.

Nie można podzielić także zarzutów naruszenia art. 385 i art. 386 § 1 k.p.c. postawionych bez ich powiązania ze wskazaniem uchybień, które powodują, że nieuzasadnione było oddalenie apelacji, natomiast zachodziły przesłanki do zmiany zaskarżonego postanowienia. Postawiony zarzut mógłby odnieść skutek tylko wtedy, gdyby ze stanowiska Sądu odwoławczego wynikało, że stwierdził istnienie podstaw do zmiany orzeczenia Sądu pierwszej instancji i zamiast tego błędnie oddalił wniosek. Taki wypadek jednak nie występuje w rozpoznawanej sprawie.

Zarzut błędnej wykładni art. 244 § 1 k.p.c. zakwalifikowany został przez uczestnika jako mieszczący się w podstawie naruszenia prawa materialnego, tymczasem jest to przepis procesowy, normujący znaczenie dowodowe dokumentów urzędowych sporządzonych w przepisanej formie przez powołane do tego organy władzy publicznej i inne organy państwowe. Jego przedmiotem nie jest oznaczenie wymagań formalnych dokumentu urzędowego, przeciwnie - przepis ten w sformułowaniu „w przepisanej formie” wskazuje, że formę dokumentu urzędowego określają inne normy. Skarżący wskazał w zarzucie art. 16c ust. 3 w zw. z art. 2a ustawy o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej, jako ten, który świadczy o błędnej wykładni art. 244 § 1 k.p.c. dokonanej przez Sąd Apelacyjny, nie ujął jednak jego naruszenia w zarzucie, ani nie wskazał formy w jakiej miało nastąpić. Z tych przyczyn zarzut nie zasługuje na uwzględnienie. Gdyby jednak - opierając się na treści uzasadnienia skargi – przyjąć, że zarzut ten dotyczy w istocie błędnego zastosowania wskazanych przepisów ustawy o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej, to zgodzić się należy z twierdzeniem, że nie odnoszą się one do uczestnika. Uczestnik nie należy do podmiotów wymienionych w art. 16c ust. 3 w zw. z art. 2a cytowanej ustawy. Jest państwową jednostką organizacyjną wyposażoną w osobowość prawną (art. 66 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych – tekst jedn. Dz.U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm. - powoływana dalej jako „u.s.u.s”). Działa w oparciu o przepisy ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i ustaw regulujących poszczególne przedmioty jego działalności. W tym zakresie przysługują mu środki prawne właściwe organom administracji państwowej, co interpretowane jest w orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego jako przyznanie Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych statusu organu administracji publicznej (por m. in. wyrok NSA z dnia 22 marca 2007 r., II GSK 359/06, <http://orzeczenia.nsa.gov.pl>). Jednakże Sąd Okręgowy niesłusznie utożsamia przyznanie uczestnikowi uprawnień do korzystania ze środków prawnych właściwych organom administracji państwowej z prawem i zarazem obowiązkiem używania pieczęci urzędowej na podstawie art. 16c ust. 3 w zw. z art. 2a ustawy o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej (Sąd Okręgowy nie wskazuje, który punkt art. 2a uważa za właściwy, jednak z uwagi na powołanie się

w uzasadnieniu na uprawnienia uczestnika równoważne uprawnieniem organów administracji państwowej uznać należy, że miał na uwadze art. 2a ust 2 tej ustawy). Pojęcie organu administracji publicznej nie jest równoważne z pojęciem organu administracji państwowej. Zakres pierwszego wyznacza art. 5 § 1 pkt 3 k.p.a., stosowany za pośrednictwem art. 180 § 1 k.p.a., który uznaje za organy administracji publicznej ministrów, centralne organy administracji rządowej, wojewodów, działające w ich lub we własnym imieniu inne terenowe organy administracji rządowej (zespolonej i niezespolonej), organy jednostek samorządu terytorialnego oraz organy i podmioty wymienione w art. 1 pkt 2 k.p.a., to znaczy inne organy państwowe oraz inne podmioty, gdy są one z mocy prawa lub na podstawie porozumień powołane do załatwiania spraw indywidualnych rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnych. Natomiast organy administracji rządowej, o których mowa w art. 2a ust. 2 ustawy o godle, barwach i hymnie Rzeczypospolitej Polskiej stanowią węższy krąg naczelných i centralnych oraz terenowych organów administracji rządowej – władzy wykonawczej. Skarżący słusznie wskazuje, że nie jest takim organem, nie jest też żadnym z dalszych podmiotów wymienionych wprost w art. 2a ust 1-12 tej ustawy, wobec czego jego uprawnienie do używania pieczęci z wizerunkiem orła wynikać musiałoby, zgodnie z ust. 13 art. 2a ustawy, z przepisów szczególnych. Takich przepisów nie zawiera ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych. Jedynie art. 27b ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 1015 ze zm.) uprawnia uczestnika do opatrywania pieczęcią urzędową tytułów wykonawczych. Nieopatrzenie zaświadczenia taką pieczęcią, lecz jedynie pieczęciami indywidualizującymi uczestnika nie było więc uchybieniem. Jednak zasadność powyższego zarzutu nie przesądza o wadliwości rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego, gdyż nieopatrzenie zaświadczenia pieczęcią z wizerunkiem orła nie było jedyną przyczyną zakwestionowania wartości dowodowej zaświadczenia przedłożonego przez wnioskodawców. Drugą przyczyną było położenie na tym dokumencie podpisu przez osobę, której upoważnienie do wystawiania zaświadczeń o stanie zadłużenia podmiotu zobowiązanego do odprowadzania składek nie zostało wykazane. Istnienie upoważnienia i działanie na jego podstawie nie zostało nawet

zasygnalizowane przy składaniu podpisu. Stanowiska Sądu Okręgowego o nieważności tak podpisanego zaświadczenia skarżący nie zakwestionował w żadnym ze zgłoszonych zarzutów, jakkolwiek poświęcił mu istotną część uzasadnienia skargi. Jednak konstrukcyjne wymagania skargi kasacyjnej zobowiązują skarżącego do sprecyzowania konkretnego zarzutu, wobec czego możliwość odtworzenia tego zarzutu na podstawie wywodów zawartych w uzasadnieniu skargi nie jest wystarczające. Ubocznie zaś stwierdzić należy, że pogląd Sądu odwoławczego o konieczności udokumentowania faktu podpisania zaświadczenia przez osobę upoważnioną do takich czynności jest prawidłowy. W ramach tzw. przedstawicielstwa administracyjnego, przewidzianego w art. 268a k.p.a., służącego wewnętrznej dekoncentracji zadań organu administracji publicznej, dopuszczalne jest upoważnienie przez ten organ w formie pisemnej swoich pracowników do załatwiania w jego imieniu spraw, w tym do wydawania decyzji, postanowień i zaświadczeń (por. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 10 stycznia 2012 r., I OSK 1563/11, nie publ. poza bazą Lex nr 1107463). Jeżeli więc zaświadczenie podpisuje osoba, która nie jest uprawniona do wykonywania kompetencji organu bez upoważnienia, jej upoważnienie powinno zostać wykazane, przynajmniej wówczas, gdy jest kwestionowane. W postępowaniu wieczystoksięgowym jednakże, ze względu na jego specyficzny, ograniczony i sformalizowany charakter, konieczne jest przedłożenie przy wniosku dokumentu urzędowego pozwalającego sądowi wieczystoksięgowemu na przeprowadzenie na jego podstawie pełnej oceny jego dowodowego charakteru, w tym prawidłowości złożonego podpisu. W ten tylko sposób sąd wieczystoksięgowy będzie mógł prawidłowo wywiązać się z przewidzianego w art. 626⁸ § 2 k.p.c. obowiązku badania m. in. treści i formy dokumentów dołączonych do wniosku. Wobec ograniczonej kognicji tego sądu wykluczone jest badanie przez ten sąd, bez ustawowego upoważnienia, innych źródeł informacji, w szczególności prowadzenie poszukiwań w bazach danych Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o udzielonych upoważnieniach.

Również wskazywany przez skarżącego art. 34 ust. 2 u.s.u.s. nie stanowi podstawy do przypisania spornemu zaświadczeniu charakteru dowodu spełniającego wymagania art. 31 ust 1 u.k.w.h. Przepis ten określa moc dowodową

informacji gromadzonych na kontach ubezpieczonych i na kontach płatników składek prowadzonych w formie elektronicznej. Przewiduje, że informacje te niezależnie od formy (elektronicznej lub pisemnej), mają moc dowodową, jednak jedynie w postępowaniach administracyjnych lub sądowych z zakresu ubezpieczenia społecznego. Słusznie więc Sąd Okręgowy wskazał, że zapisy w rejestrze nie stanowią podstawy dokonywania wpisów w księgach wieczystych. Temu celowi służyć może jedynie sporządzony w prawidłowej formie dokument spełniający wymagania stawiane przez art. 31 ust. 1 u.k.w.h. lub przepisy szczególne, do których powołany przepis odsyła, zawierający informacje o stanie zobowiązań.

Z przytoczonych względów skarga kasacyjna uczestnika podlegała oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.